№ 129 Շաբաթ Նոյեմբերի 15 1886 Շաբաթ Նոյեմբերի 15 № 129

ՏԱՍՆ ԵՒ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1887 ԹՒԻՆ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն ձևով և նոյն պրոգրամայով: Մենք կը ստանանք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշևի տանը:)

Կայսերութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց Թատրօն. Հայերը և կրօնական պրօպագանդան. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանացի աշխարհագիր Կիպէրտի արկածը. Նամակ Թիւրքիայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. —ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մի տարի Շվէյցարիայում.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Վերջապէս այն մէկ պատճառն էլ, որով բացատրվում էր հասարակութեան անտարբերութիւնը դէպի Թատրօնը—այն էլ վերացաւ: Պօլսից եկան նոր դերասաններ: Բայց աւաղ, նրանք իրանց դեբիւտի համար ընտրել էին մի այնպիսի պիէսա, որի մէջ ամեն բան կայ, բացի իմաստից և առողջ մտքից: Ի հարկէ, մի այդպիսի պիէսայի մասին, ինչպիսին է «Արեան բիծը» աւելորդ է խօսել և պէտք է ասած, որ այս անգամ հարկաւորութիւն էլ չը կայ, քանի որ ժողովված (բաւական մեծ քանակութեամբ) հասարակութեան ուշադրութիւնը լարված էր ոչ թէ պիէսայի բովանդակութեամբ, այլ նորեկ հիւրերով: Տ. Գոհարիկ բաւական բարձրահասակ մի կին է: Նրա դէմքը դուրեկան է և մի և նոյն ժամանակ չարժուն՝ միմիկան հպատակվող. ձայնը ունի մետալական տէմբր և յարմար է բեմի համար: Գալով խաղին, մենք այս անգամ ոչինչ չենք ասի, քանի որ տիկնոջ առաջին անգամն ենք տեսնում և դժուար է այդ մի անգամով որոշ գաղափար կազմել նրա մասին: Մի և նոյնը պէտք է կրկնել և պ. Կիւրեղեանի վերաբերմամբ: Եթէ այն անվերջանալի ծափահարութիւններով,—որոնք տևում էին բոլոր ներկայացման ժամանակ,—նրանցով քննենք, պէտք է ասած, որ մեր դեբիւտանտները աջողութիւն ունեցան և բաւականութիւն տուին մեր հասարակութեան: Տիկին Գոհարիկ ստացաւ մի ծաղկեայ մեծ փունջ: Միւս մասնակցողներից աչքի էր ընկնում պ. Աբելեան. այս դերասանը քանի գնում է այնքան գրաւում է դէպի իրան հասարակութեան համակրութիւնը, որին նա և արժանի է: Այս երեկոյ նա գեղեցիկ էր մանաւանդ երկրորդ գործողութեան մէջ: Աւելորդ չէր լինի կրկնել մեր մի անգամ արդէն արած նկատողութիւնը. պարոնին պէտք է աշխատել աւելի տիրել իր ձայնին, թէ չէ նա կարծես միշտ լալիս է: Պ. Տէր-Դաւթեան մի անգամ ևս հաստատեց այն ճշմարտութիւնը, որ լաւ դերասանի համար վատ դերեր չը կան. պարոնի կատարածը մի հասարակ ծառայի դեր էր, և նա դրամայի բոլոր երեք գործողութիւններում հազիւ երկու երեք խօսք ասած լինի. բայց ճշմարիտ պէտք է նրան տեսած այդ դերում:

Դրամայից յետոյ խաղացին Մօլիէրի «Բռնի ամուսնութիւն» կատակերգութիւնը, որը աւելի լաւ կանցկենար, եթէ պ.պ. դերասանները նեղութիւն կրէին իրանց դերերը մի փոքր սերտել: Այդպէս միշտ դեր չիմանալը կարելի է համարել արհամարհանք դէպի հասարակութիւնը, որ պատիւ չէ բերում դերասաններին....

Այս երեկոյ թէ այդ դրամայի, թէ այդ կատակերգութեան բեմի կարգ ու սարքը անյանդիմանելի էր: Աչքի էր ընկնում դրամայի առաջին և վերջին գործողութեան սենեակը և նրա զարդարանքը: Աւելորդ չի լինի ուշադրութիւն դարձնել երաժշտութեան վրա: Օրկէստրում նստած են մի եօթ ութ հոգի և Աստուած գիտէ թէ ինչեր են ածում:

Nemo

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊՐՕՊԱԳԱՆԴԱՆ

Կրօնական պրօպագանդան սաստկանում է,—ահա այն սովորական լուրը, որը հաղորդում են թէ «Մշակի» և թէ ուրիշ լրագիրների թղթակիցները ոչ թէ միայն Ռուսաստանի զանազան քաղաքներից և գիւղերից, այլ և Հայաստանի խորքերից՝ Մուշից, Տիգրանակերտից, Վանից, Պարսկաստանի զանազան տեղերից՝ Սալմաստից, Խոյից, Արդաբիլից, նոյն իսկ Թաւրիզից և Սպահանից: Բողոքական և կաթօլիկ քարոզիչների հայերի մէջ ունեցած կրօնական պրօպագանդայի մասին տեղեկութիւններ հաղորդում են անդադար նոյն իսկ Պետերբուրգի, Փարիզի և Լօնդօնի լրագիրներին: Կրօնական պրօպագանդան, հայ ժողովրդի մէջ, ինչպէս հաստատապէս երևում է բոլոր տեղեկութիւններից և անհերքելի փաստերից, խոր արմատներ է գցել: Ամերիկացի, Անգլիացի բողոքական միսիօնարները, Հռոմի պապի անսխալականութեան ջերմ ներկայացուցիչները—կաթօլիկ քարոզիչները մի առանձին ոգևորութեամբ նուիրվել են իրանց կրօնական գործունէութեան. միսիօնարները թափանցում են հայ ժողովրդի անմերձենալի շրջանների մէջ, խրվում են Հայաստանի ամենայետընկած անկիւնները, և յափշտակված իրանց նպատակով, սիրտ առած իրանց գաղափարի իրականացնելու յաջողութեամբ,—չեն խնայում ոչ խօսք, ոչ փող, ոչ էլ աշխատանք, և օրինակելի համբերութեամբ տարածում են իրանց պրօպագանդան ամենայն ուղղութեամբ: Կաթօլիկ քարոզիչները կատաղի յամառութեամբ ձգտում են իրանց նպատակին, չը յուսահատվելով համարեա ոչ մի տեսակ հալածանքից և դժուարութիւններից: Կրօնական պրօպագանդայի համար Ամերիկայից և Անգլիայից գալիս է Հայաստան ոչ միայն միսիօնարը, այլ և միսիօնարուհին. կինը, օրիորդը անձնուէր ոգևորութեամբ իր հեռաւոր հայրենիքից եկած՝ հեռու արևելքում, օտար երկիրներում, ուրիշ ազգի մէջ, ուրիշ պայմաններում, իր գործունէութեան դրօշակը պարզած միշտ և անդադար առաջ է ընթանում... Հայ ժողովրդի տնտեսական ծանր դրութիւնը, մտաւոր աշխատութիւնը և մի քանի ուրիշ հանգամանքներ նպաստում են կրօնական պրօպագանդայի աջող տարածվելուն. Բողոքական միսիօնարը, կաթօլիկ քարոզիչը, կամ մի ուրիշ դաւանութեան ներկայացուցիչը հեշտութեամբ գրաւում են այն թշուառ հային, որ համ հացի է կարօտ, համ խօսքի, համ էլ խրախուսանքի և հովանաւորութեան: Հայ ժողովուրդը իր կրօնի համար մեծ զոհողութիւններ է կրել. սակայն այժմեան ծանր հանգամանքների ժամանակ, նա զրկվել է նոյն իսկ այն սիրտ տուող յոյսերից, որը նրան պէտք է տար հայ վարդապետը, հայ քահանան... Կրօնական պրօպագանդայից ոչ ոք չէ պաշտպանում հային, այն հային, որ ունի սեփական եկեղեցի, սեփական հոգևորական դասակարգ, եկեղեցական վարչութիւն....

Եւ այդ բոլորը այն հետևանքին հասցրեց, որ այսօր կրօնական պրօպագանդան անարգել առաջ է գնում. միսիօնարները և ամեն կարգի քարոզիչները կազմում են ամեն կողմերում կրօնական խմբեր, հիմնում են եկեղեցիներ, բաց են անում յայտնի տեսակի և ուղղութեան ուսումնարաններ: Այդ բոլորի համար նոքա ունեն և եռանդ և կամք և փող: Կրօնական պրօպագանդան այսօր աջողութիւն է գտել ոչ միայն Սալմաստում և Խոյում, ոչ միայն Տարօնի և Վասպուրականի մութ անկիւններում, այլ նոյն իսկ Էջմիածնից ոչ հեռու և այդ էլ ոչ թէ Շուշիում, Շամախում, կամ Բագւում, այլ հէնց Վաղարշապատում, Էջմիածնի պարիսպների տակ:

Հայաստանի խորքերում կրօնական պրօպագանդիստները օգուտ քաղելով այն բանից, որ լուսաւորչական եկեղեցին ոչինչ արգելք չէ ցոյց տալիս, ոչինչ ընդդիմադրութիւն չէ դուրս բերում իրանց առաջը, իրանց գործունէութեան մէջ շատ հա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՏԱՐԻ ՇՎԷՅՑԱՐԻԱՅՈՒՄ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Իմ յիշողութիւններիս անցեալ գլխում խօսելով եկեղեցու մասին Շվէյցարիայում, յարմար եմ համարում այստեղ մի քանի խօսք ասել և եկեղեցական կոնցերտների մասին:

Շվէյցարիայի եկեղեցիներում, մանաւանդ մայր-եկեղեցիներում, որոնք սովորաբար շատ ընդարձակ են, ակուստիկական կողմից շատ լաւ են կառուցված, լաւ րէզօնանս ունեն, այսինքն երգեցողութեան և երաժշտութեան ձայնը շատ լաւ է տարածվում նրանց մէջ, այդ տեսակ եկեղեցիներում, մեծ մասամբ երեկոյեան, երբ այլ ևս չը կայ ժամասացութիւն, տրվում են եկեղեցական կոնցերտներ բարեգործական նպատակով: Երբեք չեմ մոռանայ այն փառաւոր և սքանչելի եկեղեցական կօնցերտները, որոնց ես յաճախում էի Ժընէվի Պետրոս-Պօղոսեան բողոքական մայր-եկեղեցում, դեռ 1866—1867 թւերին, երբ որ ես դեռ ուսանող էի Եւրօպայում: Այժմ գրեթէ մի ամբողջ տարի Շվէյցարիայում անցկացրած լինելով, ես նորից այդ գեղարուեստական վայելչութիւնն ունեցայ Ցիւրիխի Frau-Münster-Kirche անուանված մայր-եկեղեցում, ներկայ գտնվելով եկեղեցական կօնցերտներին, որոնք տրվում էին այդ եկեղեցում այն ձմեռը, որ ես Ցիւրիխում անցկացրի:

Մի օր կարդալով լրագիրներում որ նոյն օրը, ժամը 5-ին կէսօրից յետոյ լինելու է վերոյիշեալ մայր-եկեղեցում մի մեծ եկեղեցական կօնցէրտ, յօգուտ քաղաքի գժատան մանկական բաժնի և որ կօնցէրտի մուտքը նշանակված էր մարդագլուխ 1 ֆրանկ,—ես նշանակված ժամին գնացի կօնցէրտը:

Վերոյիշեալ «Frau-Münster» եկեղեցին ահագին մի շինութիւն է, որ կառուցված է մի ընդարձակ հրապարակի վրա, Ցիւրիխ քաղաքի հին մասում, փօստատանից ոչ հեռու: Այդ հրապարակը դեռ ևս պահպանել է մասամբ միջնադարեան տեսքը. նրա վրա դեռ ևս տեղ տեղ երևում են միջնադարեան գերմանական ոճով կառուցված նեղ և բարձր, բազմայարկանի տներ, որոնք Շվէյցարիայում կրում են մի տեղական, յատուկ «Bemalte Häuser», այսինքն նկարված տներ անունը, որովհետև այդ միջնադարեան տները իրանց դրսի պատերի վրա կրում են այլ և այլ թէ կրօնական, թէ ազգասիրական, թէ պատմական, թէ տեղական և թէ տոհմական բովանդակութեան նկարներ, այլ և այլ զարդարանքներով: Իրան եկեղեցու յիշողութեան հետ էլ միացած է շվէյցարացիների սրտի համար թանկագին մի պատմական աւանդութիւն: Այն հրապարակը, որտեղ այժմ եկեղեցին է գտնվում, միջին դարերում Ցիւրիխ քաղաքի սահմանն էր կազմում և պատած էր քաղաքային պարիսպով: Միջին դարերում, երբ Շվէյցարիան ազատութեան համար էր պատերազմում իրան տիրող Աւստրիայի դէմ, մի օր Ցիւրիխի զօրքը ջարդված լինելով աւստրիական զօրքից և ցիր ու ցան լինելով, աւստրիացիք գիշեր ժամանակ ամենամեծ վստահութեամբ են մօտենում Ցիւրիխի պարիսպներին, հաւատացած լինելով որ քաղաքում այլ ևս մի հատ շվէյցարացի զինուոր չէ մնացել: Բայց որքան էր նրանց զարմանքը, երբ նրանք տեսնում են քաղաքի պարիսպների վրա բազմաթիւ զօրքեր, որոնք թարմ ոյժերով և անսպասելի, զօրեղ ընդդիմադրութեամբ հանդիպում են թշնամուն, ստիպելով նրան ապարդիւն ջանքերից յետոյ, ամօթով յետ քաշվել քաղաքի շրջականերից: Այդ նոր, թարմ, ուժեղ զօրքը՝ տղամարդկանց շորերը հագած շվէյցարացի կանայք էին, որոնք այդ տեսակ՝ անսպասելի ընդդիմադրութիւն ցոյց տուեցին թշնամուն:

Բայց դառնանք եկեղեցական կօնցէրտին: Կօնցէրտի սկզբից մի 5 կամ 7 րօպէ ուշ հասած լինելով Frau-Münster-ի հրապարակը, ես եկեղեցու դռները արդէն փակված գտայ: Կօնցէրտը սկսվել էր, եկեղեցու ներսից երգեցողութեան ձայները համնում էին ականջիս, բայց ոչըքին այլ ևս ներս չէին թողնում, մինչև որ առաջին պիէսան չը վերջանայ: Եկեղեցին ունի հինգ, վեց դռներ, և իւրաքանչիւր դրան առջև սպասում էին խմբեր ինձ պէս ուշացածների: Առաջին պիէսայի կատարելը վերջացաւ և մեզ ներս թողեցին: Եկեղեցին ահագին էր և գրեթէ կատարելապէս լի էր. նա կարող էր իր մէջ պարունակել մի քանի հազար հոգի: Եկեղեցու ներսի ճարտարապետութիւնը շատ գեղեցիկ էր. բարձր առաստաղը հիմնվում էր կամարների վրա, որոնց պահպանում էին սրբատաշ քարից շինված նուրբ և բարակ, բայց ամուր սիւները: Եկեղեցու երկու ծայրերում, նստարանների առջև և նրանց ետև, շինված էին ընդարձակ վերնատուններ, որոնցից մինի վրա, (ետևում) այդ օրը երգում էին սօլօ երգիչներն ու երգչուհիները, իսկ միւսի վրա (առջևում) երգում էր երկու հարիւր հոգուց բաղկացած երգեցիկ ընկերութիւնը: Կօնցէրտում երգվեցան ոչ թէ միայն եկեղեցական բովանդակութեան պիէսաները այնպիսի հեղինակների, ինչպէս Ռօսսինի, Մօցարտ, Բախ, Մէյերբէր, Բէթօվէն և այլն, բայց և մի պարոն ածեց ջութակի վրա, օրգանի ակոմպանըմէնտով Շօպէնի «Նօկտիւրնը», մի քանի օրիորդներ սօլօ երգեցին, իսկ երգեցիկ խումբը երգեց հրաշալի ներդաշնակութեամբ մինչև անգամ մի քանի շվէյցարական ազգային և ազգասիրական երգեր: Այդ տեսակ եկեղեցական կօնցէրտներին, ի հարկէ, ընդունված չէ ծափահարել, բայց հանդիսականները, վճարելով 1 ֆրանկ մուտքի համար, ազատ են մտնել պալտօյով և նոյն իսկ գլխարկներով: Երբ որ շվէյցարական մի եկեղեցում կօնցէրտ է լինում, այն էլ բարեգործական նպատակով, այդ րօպէին եկեղեցին այլ ևս եկեղեցի չէ համարվում, խնկապէս, այլ կօնցէրտային մի դահլիճ, ինչպէս ամեն ուրիշ մի դահլիճ: Բայց չը նայելով որ բոլոր թէ կանայք և թէ տղամարդիկ վերարկուներով և գլխարկներով էին նստում (ցուրտ օր էր), այնու ամենայնիւ հասարակութիւնը վերին աս-

տատ քայլերով են առաջ գնում. Նոքա մատակարարում են հայ զաւակին ուսում, տալիս են քաղցած հային հաց, շատ անգամ ազատում են նրան վաշխառուի ձեռքից, և պաշտպան են հանդիսանում նրան՝ դնելով իրանց հօտը այս կամ այն հիւպատոսի հովանաւորութեան տակ, զանազան վալիների, խաների և բէգերի ու աղաների բռնութիւններից ազատ պահելու համար... Լուսաւորչական եկեղեցու իրաւունքի պաշտպանները չեն ուզում օգտվել նոյն իսկ այն ամուր կապերից, որը կայ հայ ազգի և իր եկեղեցու մէջ, և որոնց պահպանութեան համար բաւական են նոյն իսկ պարզ քարոզները և եկեղեցական պրօպագանդաները,—իսկ այդ բոլորի համար հարկաւոր է միայն որ հայ վարդապետը և քահանան մի փոքր իրանց չորս կողմը նայեն և տեսնեն թէ ինչ է կատարվում իրանց շուրջը:—Այդպիսի հանգամանքների մէջ զարմանում էլ ենք, թէ կրօնական օտար պրօպագանդան աւելի էլ արագ քայլերով առաջ չէ գնում, երբ մի կողմից գործում է կատաղի, ոգևորված պրօպագանդան, իսկ միւս կողմից տիրապետում է անտարբերութիւն և քունեալի անփոյթութիւն... Օտար քարոզիչը մտնում է հայի խրճիթը, շօշափում է հայի կեանքի ամենախոր վէրքերը, և իր ձեռքն է առնում նրա համակրութիւնը.—երբ, ինչ ժամանակ և քանի անգամ հայ քարոզիչը դիմաւորեց իր հակառակորդին, քանի անգամ պաշտպանեց իր հօտը նրա ազդեցութիւնից... Այդ դեռ բաւական չէ. ինքը հայ մարդը անձամբ դիմել է ուրիշ եկեղեցուն ազատվելու համար այնպիսի անձնաւորութիւններից, որոնց ամենամոր ներկայացուցիչներից մէկը՝ Վանի Պօղոս եպիսկոպոսը՝ դեռ ամենքի յիշողութեան մէջ կենդանի է...

Եւ ահա այդպիսի ծանր դրութեան ժամանակ, եկեղեցու իրաւունքների պաշտպանները փոխանակ գործ տեսնելու, բաւականանում են մի կողմից հայհոյելով կրօնական օտար քարոզիչներին, կրօնական այս կամ այն գաղափարի պրօպագանդիստներին, և միւս կողմից ցեխ գցելով արդէն կաթօլիկ կամ բողոքական դաւանութեան պատկանող հայերի վրա, և այդպիսով կատաղի թշնամութեան սերմ ցանելով այլադաւան հայերի մէջ:

Իրերի այժմեան դրութիւնը, կրօնական պրօպագանդայի այժմեան ընթացքը ամենալաւ ապացոյց է, որ այդ ուղղութեամբ կրօնափոխութեան առաջն առնել անկարելի է: Գործ պէտք է տեսնել, գործ: Անկարելի է հայհոյանքով վախեցնել այն մարդկանց, որոնք իրանց անձը և ոյժերը նուիրել են յայտնի գաղափարի, և տարիներով, ամենայն համբերութեամբ, ամենայն ջանք գործ դնելով՝ իրանց նախադրած նպատակին են ձգտում: Ինչու թաքցնել. խոստովանենք, որ հայ ժողովրդի ներկայ տնտեսական և մտաւոր խղճուկ դրութիւնը մի բաց ճանապարհ է այժմեան կրօնական պրօպագանդայի առաջ, և այդ բաց ճանապարհի վրա չէ կանգնում հայ եկեղեցու պաշտօնեան, հոգևորականութիւնը, այլ միշտ փախուստ է տալիս ասպարէզից: Ժամանակ է հասկանալու, վերջապէս, որ խօսքի դէմ խօսքով, գործի դէմ գործով, ուսումնարանի դէմ ուսումնարանով, պրօպագանդայի դէմ պրօպագանդայով, և միսիօնարական գործունէութեան դէմ միսիօնարական գործունէութեամբ միայն կարելի է կռուել: Ոյժերի հաւասարութիւնը անհրաժեշտ է: Ապա թէ ոչ, անկասկած ապագան աւելի էլ արտասուելի կը լինի, եթէ կրօնական ուժեղ պրօպագանդային մենք կը պատասխանենք միմիայն հայհոյանքով կամ ախ ու վախով, զզուելի թուլամորթութեամբ և կրօկոդիլոսի արտասուքներով....

Խ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 10 նոյեմբերի

«Մշակի» 126 համարում Բագուից գրած մեր գործակատարների դրութեան վերաբերեալ նկատողութեան առիթով չեմ կարող չը գրել հետևեալը:

Թիֆլիսում նոյնպէս գործակատարների դրութիւնը անտանելի և ցաւալի է. նիւթապէս աննախանձելի վիճակի մէջ գտնվելով հանդերձ, նրանք զուրկ են թէ մտաւոր և թէ բարոյական բաւականութիւն ստանալուց:

Ծանր է գործակատարների վիճակը. տարիներով ընկած ենք մի և նոյն տեղում—մի խանութի կամ կրպակի մէջ. մենք իրաւունք չունենք դուրս գալ ազատ օդ շնչելու՝ ու գէթ մեր ֆիզիկական ոյժերը վերանորոգելու: Մեր տէրերի խանութները կիրակի օրերով էլ բաց լինելով, մենք չենք կարող գէթ շաբաթվայ մէջ այդ մի օրը ազատ լինել: Ազատ մի րոպէ չունենք, որ միտք ու սիրտ ազնուացնող գրքեր և լրագիրներ կարդանք:

Եւ յիրաւի զարմանալի է. միթէ մարդս, որ գործակատարութեան պաշտօնին ենթարկվելու տարաբաղդութիւն է ունեցած, չունի այլ ևս իրաւունք մարդ կոչվելու: Գործակատարի վրա նայում են, որպէս մի ստոր արարածի վրա. կարծես թէ նա, որ նիւթական կարողութիւն կամ կոկված հագուստներ չունի՝ չէ կարող ունենալ և հոգեկան լաւ յատկութիւններ ու զգացմունք...: Նրան կլուբ և ուրիշ այդպիսի տեղեր անհնար է գնալը,—ասենք այդ փոյթ չէ—բայց նա թատրոն էլ չէ կարող յաճախել, շատ էլ որ սրտով ցանկանայ, որովհետև տիրոջ խանութը միշտ բաց է: Նա չունի իր համար ընկերական, հասարակական շրջան:

Նա չունի ժամանակ և իր ընտանեաց շրջանում մի րոպէ անգամ զուարճալի ժամանակ անցկացնելու կամ բարեկամներին այցելելու: Նրան շատ տեղ, շատ շրջաններում չեն ընդունում, նրանից խորշում են.... «լայեղ» չեն անում,—պատճառ՝ որ նա պրիկաշչիկ է..... Ուրեմն ինչ է մնում անելու խեղճ ու ողորմելի գործակատարներին....

Ես իմ համեստ կարծիքով առ այժմ—թէև սահմանափակ—շատերի հետ միասին երկու միջոց եմ տեսնում գործակատարների աննախանձելի դրութիւնը գէթ մասամբ բարւոքելու համար, նախ՝ կանոնաւորել գործակատարների պարապմունքի միջոցը:

Առաջինը, որ կիրակի օրերին բոլոր խանութները փակվէին, որպէս զի գործակատարները միջոց ունենային գէթ մի օր ազատ լինելու: Հաւատացնում ենք որ մեր վաճառականները ոչինչ չէին կորցնի դրանով: Եւ գլխաւոր խնդիրը նրանումն է թէ՝ ծրպիսի միջոցներ պէտք է գործ դնել, որ այս բաղձանքը իրագործվի....

Երկրորդ, որպէս զի—գլխաւորապէս կիրակի օրերը երբ խանութները կը փակվեն—գործակատարների դասակարգը, անգործութիւնից առաջացած ուրիշ-ուրիշ վնասակար զուարճութիւնների չը դիմէ, անհրաժեշտ է գոնեա մի հասարակաց ընթերցարան-գրադարանի գոյութիւնը, բացառապէս գործակատարների համար, որից նրանք օգտվէին թէ լի օրերը և թէ մանաւանդ կիրակի օրերը:

Մենք թոյլ ենք տալիս մեզ կարծելու, որ ամեն մի փոքր 'ի շատէ հասկացող գործակատար, չէր զլանայ գրադարանի գոյութեան համար մի փոքրիկ վճար հատուցանել, որը վնասակար շռայլութիւնների համար շատ անգամ ծախսվող գումարների աննշան մասը կը կազմէր:

Այդ և այդպիսի միջոցներ ձեռք առնելուց յետոյ գործակատարները բարոյապէս ու մտաւորապէս մխիթարութիւն և բաւականութիւն գտնելով, գէթ մասամբ զերծ կը մնային ֆիզիկական և նիւթական քայքայումից ու վնասներից: Հրաւիրում եմ սրա վրա իմ պաշտօնակիցների ուշադրութիւնը: Մենք ինքներս պէտք է օգնենք մեզ. ժամանակ է:

Մի գործակատար

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Երէկ, ամսիս 14-ին, Թագուհի-Կայսրուհու ծնընդեան տօնի պատճառով քաղաքը զարդարված էր դրօշակներով:

—

Ախալքալաքի մօտ գտնվող ՍՈՒԼՏԱ գիւղից մեզ գրում են. «Եկեղեցական հողերի աճուրդի ժամանակը մօտենում է. այդ հողերը կազմում են՝ Սուլտա, Կարծախ, Դատէշ և Խաւէթ գիւղերի հողերի մեծ մասը: Ցանեաւ մարդիկ ցանկութիւն ունեն վերցնելու այդ հողերը և արդէն նամակներով դիմել են Սինօդին: Արդէն 56 տարի է, որ այդ հողերը կառավարվում են կապալառուների ձեռքով, որոնք կողոպտում, կեղեքում են գիւղացիներին միմիայն իրանց շահերի համար: 1880—82 թվին այդ հողերը կառավարեց Բարսեղեան քահանան, և գիւղացիք դրանից գոհ մնացին: Սակայն կապալառուները մեծ մասամբ անտանելի վնասներ և նեղութիւններ են տալիս գիւղացիներին, և գիւղացիք շատ լաւ են յիշում, թէ ովքեր են այդ կապալառուները: Ցանկալի է, որ թէ գիւղացիների, և թէ Էջմիածնի օգտի համար այդ հողերի վրա կառավարիչ նշանակվէր մի օրինաւոր և բարեխիղճ մարդ:

—

ԴԱՐՍԻՑ տասն և երկու անձանց ստորագրութեամբ մի մեծ նամակ ստացանք, իբրև հերքում Թիֆլիսի հայոց լրագիրներից մէկի № 177-ում տպած Խ. Դարբինեան անունով պարոնի նամակի, և իբրև նկարագրութիւն այդ պարոնի Դարսում ունեցած ուսուցչական ասպարէզի գործունէութեան: Նամակի մէջ, ի միջի այլոց, ասված է. «Դարբինեանի ուսուցիչ չը լինելու պատճառով Դարսում ոչ մի մարդ վրդովված չէ: Մի քանի մարդոց գովասանքները ոչինչ նշանակութիւն չունեն, որովհետև նոքա անձնական յարաբերութիւնների հետևանք են: Պարոնի համար շատ դժուար էր ներկայ հոգաբարձութեան իշխանութեան տակ պաշտօն վարել, քանի որ այժմ այլ ևս չէր կարող առաջվայ ընթացքը շարունակել: Նրա անձնագովութիւնները ոչինչ հիմք չունեն, քանի որ դարսեցիներին լաւ յայտնի է, որ Դարբինեան վեց տարվայ ընթացքում իր խալֆայական կոպիտ ձևերով և վնասակար ուղղութեամբ բթացրել է մանուկներին: Շատ բան կարող էինք ասել բայց համեստութիւնը և լրագրութեան պատիւը չեն թոյլ տալիս ամեն բան ասելու. այսքանն էլ ասացինք ճշմարտութիւնը բոլորովին չը մեռցնելու համար»:

—

«Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան» վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. Յօգուտ «Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան» Թիֆլիսի թատրոնում, ամսիս 3-ին տուած նուագահանդէսից գոյացել է մուտք՝ տոմսակներից 895 րուբլի, նուէրներից 125 րուբլի. ընդամէնը 1,020 րուբլի փող: Նուագահանդէս կազմելու համար ծախս եղել է 386 ր, 35 կ., զուտ արդիւնք մնաց 633 ր. 65 կ.: Ընկերութեան վարչութիւնը պարտք է համարում յայտնել իր շնորհակալութիւնը հետևեալ անձանց, որոնք սիրով մասնակից եղան նուագահանդէսի կազմելուն, օրիորդներ՝ Ն. Ղորղանեանին—Դարիալի, Ե. Ամիրեանին, Ա. Ջիթախեանին, իշխանուհի Ն. Բէհբութեանին, պ.պ. Իպօլիտօվ-Իվանօվին, Ադամեանին, Տէր-Դաւթեանին, Լանկօին և այլոց. Նոյնպէս և բոլոր տեղական լրագիրների խմբագրութիւններին, որոնք ձրիաբար տպագրեցին նուա-

---

տիճանի վայելուչ էր պահում իրան. մի քանի հազար մարդուց բաղկացած հասարակութեան մէջ չէր լսվում ոչ մի ձայն, ոչինչ խօսակցութիւն, ոչ մինի բերանից մի խօսք անգամ չէր լսվում. ընդարձակ շինութեան մէջ տիրում էր մի տեսակ ջերմեռանդ լռութիւն, նոյն իսկ երբ երաժշտութիւնը և երգը ընդմիջվում էին:

Եւ նոյն երեկոյ, երբ «Frau-Münster» եկեղեցու կօնցերտը լի էր հանդիսականներով, նոյն երեկոյ քաղաքի դոնէ մի քսան ուրիշ տեղերում, թատրօններում, դահլիճներում, րէստօրաններում՝ կային այլ և այլ ներկայացումներ և կօնցէրտներ, —և ամեն տեղ ժողովուրդ կար.... Այդ իրողութիւնը ցոյց է տալիս նախ՝ որ շվէյցարական ժողովրդի մէջ պահանջ կայ դէպի գեղարուեստական ամեն տեսակ ազնիւ զուարճութիւնները, և երկրորդ որ այդ բոլոր զուարճութիւնները շատ էժան են, մատչելի են ազգաբնակութեան մեծամասնութեանը:

Ամենագեղեցիկ և ամենայաճախված կօնցէրտներ Ցիւրիխում «Tonhalle» ասված ահագին շինութեան մէջ ամառ ձմեռ տրվող կօնցէրտներն են: Մուտքը արժէ 60 սանտիմ, այսինքն այժմեան ռուսաց փողի կուրսով 20 կոպէկ: Դուք մտնում էք մի ահագին դահլիճ, որ զարդարված է մասամբ մշտականաչ բոյսերով, մասամբ արուեստական կերպով շինած կանաչ թուփերով, և որի մէջտեղ մի ֆօնտան է երևում: Դահլիճում, որ լուսաւորված է էլէկտրական լոյսով, դրված են բազմաթիւ սեղաններ և աթոռներ: Մտնելով դուք նստում էք սեղաններից մինի մօտ, կարող էք, եթէ ուզենաք, պահանջել ձեզ համար գինի, լիմօնադ, գարեջուր, կամ նոյն իսկ ընթրիք, մի և նոյն ժամանակ վայելելով ամենաընտիր օրկէստրի նուագածութիւնը:

Բայց ամենից շատ շվէյցարացին սիրում է խօրական երգեցողութիւնը: Երբ որ յայտարարվում է թէ այս կամ այն կօնցէրտում կը մասնակցի այս կամ այն երգեցիկ խումբը,—կարող էք հաւատացած լինել որ կօնցերտը լի կը լինի: Կարելի է ասել որ շվէյցարացին մեռնում է խօրական երգեցողութեան համար: Դեռ դպրոցից շվէյցարացին ընտելանում է խօրական երգեցողութեանը. խմբերգութիւնը մարմնամարզութեան հետ միասին կազմում են շվէյցարական մանուկների և պատանիների ամենասիրած դասերը դպրոցում: Շվէյցարացին խմբերգական ընկերութեան անդամ է դեռ միջնակարգ դպրոցի աշակերտ եղած ժամանակ, նա անդամ է երգեցողութեան ընկերութիւնների համալսարանի ուսանող եղած ժամանակ, նա երգեցիկ ընկերութեան անդամ է և հասակ առած քաղաքացի դառնալով: Ամենավերջին գիւղից սկսած մինչև ամենամեծ քաղաքները Շվէյցարիայում ունեն իրանց երգեցիկ ընկերութիւնները: Շատ անգամ մի քանի գիւղերի, մի քանի քաղաքների, ամբողջ կանտօնի, նոյն իսկ Շվէյցարիայի բոլոր կանտօնների երգեցիկ ընկերութիւնները միանում են և կազմում են այս կամ այն քաղաքում ընդհանուր ազգային երգեցիկ տօնախմբութիւններ:

Ես չը գիտեմ, դուցէ ընթերցողին տարօրինակ կերևայ այն եզրակացութիւնը, որ ես թոյլ եմ տալիս ինձ անել Շվէյցարիայում իմ արած դիտողութիւններից, բայց ես դիտելով շվէյցարացու հասարակական և քաղաքական կեանքը այն համոզմունքի հասայ, որ այդ ռամկապետական հանրապետութեան մէջ, որտեղ ամեն բան համայնական սկզբունքի վրա է հիմնված, գեղարուեստն էլ ընդունել է հետզհետէ աւելի համայնական բնաւորութիւն: Այնպիսի երկրում, որի պետական դրօշակի վրա դրօշմված է քաղաքական նշանաբանը «Ամենքը իւրաքանչիւրի համար և իւրաքանչիւրը ամենքի համար» բնական է որ անհատականութիւնը, անհատական բնաւորութիւնը հետհետէ ընկճվի, ստորադրվի ընդհանրութեան առջև: Նշանաբանի առաջին մասը «Ամենքը իւրաքանչիւրի համար» այն հետևանքն ունեցաւ, որ անհատը Շվէյցարիայում վայելում է բարոյական, մտաւոր, նիւթական և քաղաքական երջանկութիւնը այն չափով, որ չափով մարդը երկրագնտիս ոչ մի երկրում չէ վայելում, բայց ուրիշ կողմից վերոյիշեալ քաղաքական նշանաբանի երկրորդ մասը, որ արտայայտութիւն է այդ փոքրիկ հանրապետութեան ամբողջ ներքին կազմակերպութեան «Իւրաքանչիւրը ամենքի համար» այն հետևանքն ունեցաւ, որ Շվէյցարիայում անհատը, անհատականութիւնը նսեմանում է ընդհանրութեան առջև, կուլ է գընում ընդհանրութեան մէջ, մասամբ զոհվում է ընդհանրութեանը՝ նրա շահերին, նրա երջանկութեանը, նրա բարօրութեանը, նրա զարգացմանն ու բարգաւաճմանը:

Երկրի ընդհանուր հասարակական և քաղաքական կազմակերպութիւնը անշուշտ ունեցել է իր ազդեցութիւնը և գիտութեան ու գեղարուեստի շրջանում: Այդ է պատճառը որ Շվէյցարիայում դուք աւելի քիչ կը հանդիպէք անհատական հանճարների կամ տաղանդների, հազիւ կը գտնէք կարգից դուրս յայտնվող անհատ-երաժիշտներին, անհատ-երգիչներին, անհատ-հեղինակներին, անհատ-գիտնականներին,—բայց այդ երկրի գիտութիւնն էլ, գեղարուեստն էլ նշանաւոր են իրանց հաւաքական ոյժերով, իրանց ընդհանուր ուժեղ կազմակերպութեամբ, ընդհանուր առաջադիմութեամբ: Այդտեղ ոչ թէ անհատն է յայտնվում և ամբոխի ընդհանուր սովորաբար ստոր մակերևոյթից բացառապէս բարձրանում,—այլ այդտեղ ծաղկում է այն ամենը որ համայնական է, ընդհանուր է, հաւաքական է: Ուսումը, գիտութիւնը մեծ է այդտեղ իր հաւաքական ոյժերով, գեղարուեստն էլ ծաղկում է այդտեղ իր այն յայտնութիւններում, որոնք ընդհանուր, հաւաքական, եթէ կարելի է ասել համայնական բնաւորութիւն ունեն: Եւ ոչ մի տեղ խմբական երաժշտութիւնը (օրկէստրը) և մանաւանդ խմբական երգեցողութիւնը (խօրերը) այնքան տարածված, ընդունված և կատարելութեան հասած չեն, որքան Շվէյցարիայում:

Ամեն բան Շվէյցարիայում համայնական լինելով, գիտութիւնն էլ, գեղարուեստն էլ, երաժշտութիւնն ու երգեցողութիւնն էլ համայնական են: Անհատական տաղանդները այդտեղ կեանքի ամեն ասպարիզում տեղ են տուել համայնականութեան գոյութեանը:

Այդ համայնական զօրեղ ոգու հետ կապ ունի և բարեգործութիւնը, որի մասին կաշխատեմ խօսել հետևեալ անգամ:

(Կը շարունակվի)

գահանդիսի մասին յայտարարութիւն»։

—

Վերջին ժամանակները, մանաւանդ Պաստեօրի գիւտից յետոյ, կատաղած շներին ոչնչացնելու և կատաղած շներից վնասուողների թիւը պակասեցնելու համար, մի շարք միջոցներ ձեռք առնուեցան ոչ միայն արտասահմանում, այլ և Ռուսաստանում։ Ռուսաստանում ներքին գործերի մինիստրութիւնը հրատարակեց մի շրջաբերական, որը վերաբերում է բժշկական խորհրդի նախագծած միջոցներին, կատաղած շներից առաջացող վնասները պակասացնելու համար։ Օրերումս Թիֆլիսի նահանգապետն էլ ուղարկեց Թիֆլիսի քաղաքային դումայի քննութեան ենթարկելու այդ շրջաբերականը։ Այդ շրջաբերականից երևում է, որ բժշկական խորհուրդը անհրաժեշտ է համարում հետևեալ կարգադրութիւնները անել. ա) կոտորել ոչքի չը պատկանող թափառող շները և կատուները. բ) չը թոյլ տալ որ փողոցը դուրս թողնեն շները առանց դնչակալի, թէև այդ դնչակալները այնպէս պէտք է շինված լինեն, որ շները կարողանան ջուր խմել. բ) շնատէրերից հարկ վերցնել, թափառող շները և կատուները կոտորող խմբի ծախքերի համար. գ) դրամական վարձատրութիւն նշանակել գայլեր սպանողների համար։

—

Լեհացիները վերջին ժամանակները առանձին ուշադրութիւն են դարձնում կանանց կրթութեան վրա։ Վարշավայում մտադրութիւն կայ հիմնել կանանց համար առևտրական դպրոց։ Այդ դըպրոցի գլխաւոր նպատակը կը լինի առևտրական տների համար հմուտ հաշուապահներ և թղթակիցներ պատրաստել։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ ստացանք նոյեմբերի 12-ից գրած՝ Յովհաննէս Մարկոսեանց ստորագրութեամբ հետևեալ նամակը։ «Յարգոյ խմբագիր. բարեհաճեցէք զետեղել ձեր լրագրի սիւնակներում հետևեալը, յայտնի ամենօրեայ թերթի 191 համարում Բագուից գրված մէ քանի անձանց ստորագրութեամբ նամակի առիթով, որոնց կարգում ստորագրված է և Յ. Մարկոսեանց ազգանունը։ Եթէ չեմ սխալվում, Բագուի մէջ չը կայ ոչ մի Յ. Մարկոսեանց, բացի ինձանից, որ և պարտաւորութիւն եմ համարում յայտնել, որ ոչ թէ Յ. Մարկոսեանց ստորագրութիւնը իմ իսկականը չէ, այլ մինչև անգամ այդ ժամանակում ես Բագուի մէջ էլ չեմ եղած։ Ուստի խնդրում եմ յարգոյ նամակագիրներից բացատրել և հաստատել Յ. Մարկոսեանցի ստորագրութեան իսկականութիւնը»։

—

Բամբակի առևտրի տրամադրութիւնը ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ անցեալ շաբաթ թոյլ էր։ Խիվայի բամբակը արժէ 8 ր. 60—75 կ. Բուխարայինը՝ 7 ր. 85 կ.—8 ր. 10 կ. Պարսկաստանինը՝ Խօրասանի տեսակից՝ 7 ր. 10 կ. Մազանդարանինը՝ 7 ր. 30—60 կ. Երևանինը՝ Ամերիկայի սերմից՝ 8 ր. 50—60 կ. պուդը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳԻՐ ԿԻՊԵՐՏԻ ԱՐԿԱԾԸ

—

Կ. Պօլսի հայոց լրագիրներում կարդում ենք հետևեալ տեղեկութիւնը գերմանացի երևելի աշխարհագիր Կիպէրտի հետ պատահած արկածի մասին, Փոքր-Ասիայի Այտընի գաւառի մէջ նրա ճանապարհորդութեան ժամանակ։ Կիպէրտը մահուան վտանգից ազատուեցաւ։ Ահա յօդուածը։

«Գիտնական աշխարհագիրն, ընկերակցութեամբ Խպրահիմ անուն Գաւազի մը զոր Իզմիր-Գասապայի երկաթուղեաց տնօրէն զՊ. Քամբ իւր տրամադրութեան ներքև դրած էր, Պօզ-Տաղի ժայռուտ լեռնակներէն վեր կելնէր ձիով, հակառակ իւր առաջնորդին խորհրդոց, երբ ձին գթելով, գետին տապալեցաւ և Պ. Կիպէրտ որոյ ոտքերն ելած էին ասպանդակներէն, գլորեցաւ խորտաբորտ դառիվայրին վրայ որոյ ստորոտն ահագին դահավէժ մը կը գտնուէր։

«Գիտութեան զոհերուն վրայ հատ մ՚եւս պիտի աւելնար, եթէ փոքրիկ ժայռի մը վրայ չը գտնուէր մացառ մը որ հազիւ կասեցուց անխոհեմ ուղևորին անկումը։

«Հակառակ այն սաստիկ ցաւերուն զորս պատճառած էր այս գահավիժումը, Պ. Կիպէրտ քաջութիւն ունեցաւ մացառը բռնելու, և փրկութեան այդ թեթև լաստին մագլցելով յաջողեցաւ նստել ժայռին վրայ։ Հազիւ կրնար իւր գլխուն վերև նշմարել լերան գագաթն, իսկ ոտքին ներքև խոր մթութիւն կը տիրէր բերանաբաց անդունդին վրայ որոյ խորը չէր նշմարուէր։

«Եթէ Խպրահիմի տեղ նուազ արիասիրտ առաջնորդ մը գտնուէր Պ. Քիպերտի հետ, Գերմանիոյ ժամանակակից երևելի անձնաւորութեանց մին անհետացած պիտի լինէր։

«Իպրահիմ առաջին վայրկեանին խելացնոր և անհաբեկ մնաց, տեսնելով իւր խնամոց յանձնուած ուղևորին աներևութանալը, սակայն ի վերջոյ ինքզինքը ժողվելով, որոշեց գոնէ դիակը գտնել։ Այդ խուզարկութեան միջոցին նշմարեց զՊ. Կիպէրտ, քարաժայռին վրայ, և կեանքը վտանգի դնելով, գերմարդկային ճգամբք յաջողեցաւ ազատել մեծանուն աշխարհագիրն որ այս արկածին վրայ անտարակոյս պիտի երդնու, յանուն գիտութեան և իւր համբաւոյն, նուազ արիասիրտ լինել ապագային մէջ։»

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, 4 նոյեմբերի

Ինչպէս երբեմն առաւօտները խոր մշուշը կը պատէ Վոսփորին բլուրներն, և ապա կամաց կամաց, որքան օրն յառաջանայ, կը փարատի մէջն ու կը նշմարուին բլուրներու կատարներն, բայց դեռ անորոշ վիճակի մէջ, սակայն յուսալի ենք որ պիտի կարենանք տեսնել մշուշի փարատումն, այսպէս կրնանք ըսել նաև մեր կացութեան մասին։ Այն մշուշը որ 25 տարիէ ի վեր պատած էր ամենուն խելքը փոքր առ փոքր պարզուելու նշաններ ցոյց կուտայ։ Այժմ կը սկսենք մտածել թէ, ինչ ըրինք, ինչպէս ժամանակ անցուցինք։ Բայց անորոշ, տարտամ վիճակի մէջ ենք, հեռուէն կը նշմարենք բան մը, կուզենք բան մը ընել։ Եթէ շարունակենք այսպէս, եթէ լաւ զննենք մեր վիճակն ու խորհենք դարմաններու վրայ թերևս աւելի յաջող և աւելի լաւ ապագայ մը ունենանք։

Բարոյական զարգացում, տնտեսական վիճակ, ահա ինչ խնդիրներ կը սկսեն գրաւել մեր ուշադրութիւնը։ Բայց չունինք փորձառութիւն, պիտի ընթանանք խարխափելով։ Պատրիարքարանը գըլուխ կանգնած է նոր ուղղութեան, որոյ նպատակն է աշխատել որ ազգային դաստիարակութիւնը գործնական և արդիւնաւոր վիճակի մէջ մտնէ, և ձեռագործ արուեստները ծաղկին Հայոց մէջ։ Ուսումնական խորհուրդը կաշխատի Ազգային վարչութեան հետ որպէս զի դէթ Պօլսոյ դպրոցներու մատակարարութիւնը բարելաւանայ։ Կուզեն որ վերցուի այն խառնակ դրութիւնը որոյ շնորհիւ ամէն տգէտ հոգաբարձու կը լինի դպրոցի։ Ո՛չ մի կապ, ո՛չ մի առընչութիւն կայ դպրոցներու մէջն. խեղճ ողորմելի կացութիւն մ՚է։ Կան թաղեր որ կարող են տարեկան 20,000 րուպլի ծախսել նախակրթական դպրոցներու համար, բայց այդ գումարը կը վատնուի և ամէն տարի բազմաթիւ խեղճ աշակերտներ կը նետուին հրապարակի վրայ, և դոցա գիտութիւնը ո՛չ մի օգուտ ունի։ Երբ վարչութիւնը և ուսումնական խորհուրդն համաձայնին և պատրաստեն ծրագիր մը, կը հաղորդեմ մանրամասնօրէն և առիթէն օգուտ կը քաղեմ ընդարձակ տեղեկութիւններ տալ մեր դպրոցներու մասին։

Երբ Պօլսոյ համար այսպէս կը մտածեն, միւս կողմանէ չեն մոռնար գաւառները։ Պատրիարքարանը կը փափագի որ Միացեալ ընկերութիւնք վայելելով Պատրիարքարանի աջակցութիւնը կարենան ընդարձակել իրենց գործունէութեան ասպարէզը։ Կարող լինին այդ ընկերութիւնները իւրաքանչիւր գաւառի մէջ ունենալ թեմական տեսուչներ, որք աջակցելով առաջնորդին ջանան բարեկարգ վիճակի մէջ մտցնել գաւառներու դպրոցները։ Եւ այս մասին կազմուեցաւ Յանձնաժողով մը երկու կրօնական և երկու աշխարհականէ, որոց մին Գաբրիէլ էֆէնդի Նորատունկեան կը նախագահէ այդ Յանձնաժողովին։ Յանձնաժողովը պիտի բանակցի Միացեալ—ընկերութեանց հետ։

Պօլսոյ մէջ մի ուրիշ կեդրօնական վարժարան ևս բանալու հետամուտ կը լինի Պատրիարքարանը։ Արուեստանոցի մը բացման համար որքան որ ալ դիմադրութիւններ կընէ Սովելոց Յանձնաժողովը, բայց և այնպէս Պատրիարքարանը կը պընդէ որ Սովելոց գումարն անգործ չը մնայ և արուեստանոցը բացուի. յաղթանակն անշուշտ պիտի մնայ Պատրիարքարանի և Ազգ. Ժողովը պիտի կարենայ զբաղիլ նաև այս հարցով։

Աղջկանց համար գործանոցներ հիմնելու խընդիրն ալ չէ վրիպած ուշադրութենէ. վաղն «Արևելք» այս խնդիրը պիտի արծարծէ խմբագրականով։

Եւ այս ամենուն հետ «մանկավարժութիւն» բառը կը հնչուի շատ բերաններէ։ Ի՞նչ բան է մանկավարժութիւնն։ Այս հարցումները կը լուծին յորմէհետէ մեզ մօտ է պ. Դաւիթ Քալանթարեան։ Յարգելի պարոնի մասին շաբաթ օր հետևեալը կը հրատարակէր «Արևելք»։

«Սիրելի անձ մ՚է այդ պ. Քալանթարեան որոյ գալուստն արդէն ծանոյց «Արևելք»։ Ագուլեցի այդ համակրելի երիտասարդն աւարտած իւր ուսումը Խալիպեան վարժարանի մէջ, բաւական ատեն կը ծառայէ ռուսահայոց դպրոցներն և յետոյ երթալով ի Գերմանիա կը կատարելագործէ իւր մանկավարժական արուեստն։ Այժմ կուգայ առ մեզ։ Ի՞նչ բանէ մղուած։ Հաւանօրէն այն զգացումէն որոյ մասին կը խօսէի անցեալ քրոնիկիս՚ մէջ։

Եթէ չեմ սխալիր—և չեմ սխալիր դժբաղդաբար—առաջին անգամն է որ Ռուսահայոցմէ կուգայ մեզ ստոյգ իրական մանկավարժ մը ցոյց տալու համար մեզ թէ ինչ է այն գիտութիւնն, յանուն որոյ կը պանծան իրենք»։

Մեր մանկավարժք—մինչև իսկ անոնք որ ամէնէն աւելի խրոխտապանծ են—կը նմանին այն խեղճ տղուն որ կը պնդէր թէ հելվան քաղցր բան է և թէ ինք կարող է չինել զայն։

—Ծօ տղայ, հելվա կերած ես, կը հարցնեն։

Չէ, ինք չէր կերած, բայց քեռին ջաղացքը տեսեր էր որ ուրիշները կուտէին։ Մանկավարժութեան մասին մեր ուսուցիչք ունին այսքան գաղափար։ Բայց եթէ մի քիչ յօժարակամ լինին, պ. Քալանթարեան, ամենայն յօժարութեամբ, առանց ո և է փոխարինութեան պիտի կերցնէ իրենց՝ մանկավարժական համադամը։

Պատրաստութիւններ կը տեսնուին որպէս զի Պօլսոյ նախակրթիչ ուսուցիչներն որոշեալ օրեր հաւաքուին որոշեալ տեղ մը և հետևին պ. Քալանթարեանցի դասախօսութեանց։

Այս տեղեկութիւններն առայժմ շատ համառօտ կարձանագրեմ, սպասելով որ առիթ ունենամ գըրել աւելի ընդարձակօրէն։ Ազգային Պատրիարքարանի ներկայ վարչութեան բարեկամներէն չեմ. շատ ձախորդ գործեր ըրին որոց մասին խիստ կերպով գրած եմ «Մշակի» մէջ, մասնաւորապէս վարչութեան գլուխն եղող Նուրեան էֆէնդիի մասին։ Բայց երբ լաւ գործեր ալ կընեն դատապարտելն կամ լռելն անխղճութիւն է և վնասակար ազգային շահուց։ Ազգային վարչութիւնը իրեն գլուխ ունենալով Նուրեան էֆէնդին մեծապէս հոգ կը տանին այս կրթական և տնտեսական խնդրոյ։ Շնորհակալ ըլլանք իրենց և մաղթենք ողջմտութիւն և յաջողութիւն։

—

Այդ կրթական խնդրոյ յուզված միջոցին չը մոռցուի կրթական մեծ հերոս մը, Ռուբինեան հոգեշնորհ Ամբրոսիոս վարդապետ, որ ձեր մէջ թողած է անջնջելի յիշատակներ։ Այժմ կը ճեմէ նա Պօլիս իր վերարկուին քղանցքներն իրարու վրայ բերած, պատկառելի կերպարանքով, միրուքն արդէն սպիտակ, հեռուէն տեսնողները կըսեն «ինչ սուրբ հայրապետ։»

Այդ սուրբն այս շաբթուան մէջ ևս կը ներկայանայ Ազգային վարչութեան որ կը հարցնէ նմա թէ՝ ինչ ըրաւ Ռուսաստան հաւաքած ստակներն, ո՞ւր է հաշիւը։

—Ռուբինեան վարժարանս ձեր պաշտպանութեան ներքև պիտի դնեմ, կը պատասխանէ։

—Բայց հաշիւները։

—Անհոգ եղէք, կրկնատումար կը ներկայացնեմ ձեզ, կը պատասխանէ։

—Ողջ երթ և հաշիւներդ բեր, կը պատասխանեն։

—Եւ պիտի բերէ՛։ Երբ բերէ, այն ատեն կը խօսենք։

—

Վան ունեցաւ իւր առաջնորդական նոր տեղապահն որ է Մուշի Առաջնորդ Ալէաթճեան Գրիգորիս եպիսկոպոսը։ Պատրիարքարանէն հեռագիր մը կը հրամայէ Ալէաթճեան եպիսկոպոսին թողուլ իւր պաշտօնավայրն և երթալ ի Վան։ Այդ որոշումը ցոյց չը տար Պատրիարքարանի հոգածութիւնը, այլ միայն կը ցուցնէ որ Պատրիարքարանը պարտաւորված է զոհել Ալէաթճեան եպիսկոպոսն։

Այդ եպիսկոպոսը ժամանակաւ Պօլիս բերուած էր կառավարութեան հրամանաւ և ամբաստանեալ թէ՝ ժողովուրդը կը գրգռէ և այլն։ Երկար ատեն Պօլիս դեգերեցաւ։ Ներսէս Պատրիարքի թշնամիները կըսէին թէ Ներսէս սրբազան կարող չէ պաշտպանել եպիսկոպոսներն։ Յարութիւն սրբազանի օրով այդ եպիսկոպոսը կարող եղաւ վերադառնալ ի Մուշ, բայց հազիւ թէ հոն հասած էր և ահա կառավարութիւնը պահանջեց որ վերստին անտի հեռանայ։ Պատրիարքարանը քիչ մը դիմադրեց, և պահանջեց որ եթէ Ալէաթճեան Մուշէն պիտի հեռանայ, պէտք է որ Մուշի կառավարիչն ալ հեռանայ։ Վերջապէս Պատրիարքարան խոնարհեցաւ և Ալէաթճեան կը խրկուի ի Վան, ուր պէտք կայ աւելի հանդարտաբարոյ և խոհեմ եպիսկոպոս մը։ Ալէաթճեան շատ կրակոտ մարդ է։ Բայց մերինները ժողովուրդը չեն մտածեր, այլ բոլիթիք կընեն։ Ինչու ամբաստանել ուրեմն Ներսէսը որ չէր կրնար պաշտպանել եկեղեցականներ։

—

Բօլիթիք կընեն նաև դպրոցական խնդիրներու մէջ։ Մայր եկեղեցւոյ (Պատրիարքարանի) դպրոցը որ Պօլսոյ ամէնէն մեծ դպրոցն է, ունէր ի վաղուց տաճկերէն լեզուի հայ ուսուցիչ մը։ Վերջի ժամանակներս դպրոցի հոգաբարձութիւնը կը հրաժարեցնէ այդ ուսուցիչը վասն զի գոհ չէ եղած նըրա դասախօսութիւններէն։ Հրաժարեցուցեալ ուսուցիչը որ շատ մարդ կը ճանաչէ Տաճկաց մէջ, կը դիմէ արդարութեան գործոց նախարար Ճէվտէթ փաշային և անկէ նամակ մը կը բերէ առ Պատրիարքն։ Նախարարը զարմանք կը յայտնէ թէ ինչպէս կարելի է այսպիսի քաջ տաճկագէտ մը հրաժարեցնել դպրոցէն։ Պատրիարքը շուարած կը մնայ։ Հոգաբարձութիւնը ազատ է, Պատրիարքը չը խառնուիր։ Բայց ինչպէս հասկացնել այդ նըրբութիւնները Արդարութեան գործոց նախարարին, նա կը կարծէ թէ՝ ամէն ինչ պատրիարքին իրաւասութեան ներքև է։ Եւ յետոյ, նախարարը չը սխալէր, բայց խաթրը կայ, խաթրը կոտրել չըլլար։ Ուրեմն Պատրիարքը կը պնդէ որ Հոգաբարձութիւնն այդ վարժապետը ընդունի դպրոցին մէջ։ Հոգաբարձութիւնը կը մերժէ այդ առաջարկն ընդունել և ուր ուրեմն հրաժարական կուտայ և հրաժարականը կընդունուի։

—

Այս միջոցիս նոր խստութիւններ կան կրթական նախարարութեան կողմանէ. խել մը դասագրքեր որք 30 տարիէ ի վեր կը գործածուէին մեր դըպրոցներու մէջ, այժմ արգելուեցան։ Անոնց մէջն է պ. Շանշեանցի Քրիստոնէականը։ Այդ գրքերու մէջ Արապաց նկատմամբ նպաստաւոր լեզու չէ գործածուած։

Հայկակ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Նոյեմբերի 1-ին, Ֆրէյսինէ առաջարկեց ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովին գումար որոշել Պօլ-Բէրի թաղման համար։ Եպիսկոպոս Ֆրիպպէլ ասաց, որ ինքը և իր կուսակցութիւնը ընդդէմ են այդ բանին, քանի որ Պօլ-Բէր յայտնի էր իր կենդանութեան ժամանակ կաթօլիկութեան դէմ ունեցած իր հակառակութեամբ։ Ձախակողմեանները զայրոյթի ցոյցեր գործեցին դէպի այդ միտքը, որը ցոյց էր տալիս, որ կղերականները, ամեն տեղ, ամեն ժամանակ միշտ նոյն խաւար ուղղութիւնն են բռնում, և վերջումը վճռեցին յատկացնել հարկաւոր գումարը Պօլ-Բէրի թաղման համար և նշանակել նրա այրի կնոջը թոշակ։

—Լրագիրները հաղորդում են, որ գերմանացիք սկսեցին հրատարակել Չինաստանում մի լրագիր «Der Ostasiatische Lloyd» վերնագրով, յատկապէս Չինաստանում գերմանական շահերը պաշտպանելու համար։

—Բելգիայի թագաւորը ներեց Շարլրուայի խառնակութիւնների մէջ մասնակցող 350 մեղադրվածներին։

—Շուտով ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովի քննութեանը կենթարկվի Ֆրէբէ պատգամաւորի օրինագիծը, որով առաջարկվում է վերացնել մահուան պատիժը։

—Փարիզի՝ գիտութիւնների ճեմարանը դիմեց Ֆրանսիայի բոլոր դեսպաններին և հիւպատոսներին, խնդրելով նրանց հաղորդելու բոլոր աստղաբաշխական և լուսանկարչական ընկերութիւններին իր հրաւէրը, որով ցանկացող ընկերութիւնները հրաւիրվում են մասնակցելու այն միջազգային ժողովին, որը գումարվելու է եկող գարնանը, և որի նպատակն է կազմել երկնքի լուսանկարչական քարտէզը։

—Թիւրքաց պատերազմական մինիստրութիւնը այժմ զբաղված է այն նախագծով, որը առաջարկում է պատերազմական հաղորդակցութեան մի ճանապարհ անցկացնել մինչև Էրզրում, և պատրաստել Հայաստանի մէջ մի զօրեղ պատերազմական դիմադրական ույժ։ Մի քանի տեղ աշխա-

տանքները արդէն սկսված են, թէև ձմեռվայ պատճառով նորից դադարեցան։

—Բօլգարական իշխանի հարցը մնում է չը լուծված։ Խնամակալութիւնը սպասում է։ Բօլգարական՝ Ռուսաստանին համակրող կուսակցութիւնը սպասում է թէ ում վրա մատնանիշ կանի Ռուսաստանը։ Անգլիան ասում է, որ սուլթանը համարվի Բօլգարիայի ձևական իշխանը և երկիրը կառավարվի իր սահմանադրութեամբ, առանց նոր իշխանի։

—Ֆրանսիական «Մարմնամարզական Ընկերութիւնների Դաշնակցութեան» տարեկան ժողովը այս տարի բաւական փառաւոր և հանդիսաւոր էր։ Ներկայ էր 10 հազար մարդ։ Նախագահեց գեներալ Բուլանժէ, որի ներկայութիւնը առաջ բերեց բուռն ծափահարութիւններ։ Նրա աջ կողմում նստեց յայտնի հայրենասէր Պօլ Դէրուլէդ։ Ժողովը բացվեցաւ դաշնակցութեան նախագահի ճառով, որից երևում է որ դաշնակցութեանը մասնակցում են 65 ընկերութիւններ, որոնց անդամները ամրակազմ և առողջ երիտասարդներ են, պատրաստ հայրենիքը պաշտպանելու։ Եղան մարմնամարզական վարժութիւններ և խաղեր։ Բուլանժէ մի ոգևորված ճառ ասեց, որի մէջ խօսեց երիտասարդութեան ֆիզիքական զարգացման մասին, և կանգ առնելով այժմեան հանգամանքների վրա, նկատեց, որ Ֆրանսիան ոգևորված, վարժ և առողջ երիտասարդութեան կարիք ունի, նման դաշնակցութեան անդամներին։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Դինաբուրգում օրերումս դատի ենթարկվեցան քաղաքային դումայի երկու ձայնաւորները, որոնք մեղադրվում էին ընտրողներին կաշառելու մէջ։ Իբրև վկայ կանչված են տեղացի նշանաւոր վաճառականները։ Կաշառող ձայնաւորները կարողացան արդարանալ։

*
* *

Օդէսայում ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու կնոջ. նոքա հագել էին չատ թանկագին վերարկուներ, և ունէին մեծ տուրնիւրներ։ Բանից երևեցաւ, որ այդ կանայք տղամարդիկ էին և ոչ թէ կանայք։ Երբ նոցա չորերը քրքրեցին տեսան, որ տուրնիւրների տեղ նոցանից իւրաքանչիւրը մի մի կապոց իրեղէններ ունէին թագցրած։ Կապոցների մէջ կային գողացած ոսկեայ և արծաթեայ իրեղէններ։

*
* *

1881 թւից մինչև 1885 թիւը, այսինքն հինգ տարվայ ընթացքում, Պետերբուրգի մէջ եղել է 1,884 ինքնասպանութեան դէպք. դրանցից 1,384 տղամարդիկ են եղել, իսկ 500-ը կանայք։ Վիճակագրական մանրամասնութիւնները ցոյց են տալիս, որ ինքնասպանութեան ամենաչատ դէպքերը եղել են ամենաերիտասարդ հասակում, այն է 20—25 տարեկան միջոցին։

*
* *

Նոյեմբերի 1-ին, Օդէսայում, բուսաբանական այգիում, ծառից կախվելով խեղդվեցաւ մի միջին հասակի մարդ։ Առաւօտը անցնողները նրան գտան մեռած դրութեան մէջ։ Նա հագնված էր աղքատ և կեղտոտ։ Դէմքը այնքան այլանդակվել էր, որ ճանաչել նրան ոչ ոք չը կարողացաւ։ Գրպանում գտան մի կեղտոտ թղթի կտոր, որի վրա գրած էր հետևեալը. «երկար ժամանակ պարապմունք որոնեցի,—բայց չը գտայ։ Գողութիւն անել չը կամեցայ։ Մի քանի օր քաղցած մնացի, բայց չը կարողացայ դիմանալ... ուստի աւելի լաւ է մեռնել. Աստուած ինձ կը ների։ Իսկ թէ ես ով եմ,—այդ բանը ձեզ համար, ով մարդիկ, մի և նոյն է»։

*
* *

Օրերումս Բեռլինում պաշտօնական կերպով լոյս հանվեցան այն հրատարակութիւնների անունները, որոնք արգելված են գերմանական կառավարութեան կողմից, սկսած 1878 թւականից, այսինքն սօցիալիստների դէմ գրած օրէնքի հաստատութիւնից յետոյ։ Այդ տարուց սկսած մինչև այժմ, այն է ութ տարվայ ընթացքում, արգելված են 792 գրքեր, 13 պարբերական հրատարակութիւններ, 19 արտասահմանեան պարբերական հրատարակութիւններ, 85 ամսագրեր։ 1878 թւին արգելված հրատարակութիւնների թիւն էր 255, իսկ ներկայ 1886 թւին այդ թիւը իջաւ մինչև 18։ Ամենից չատ արգելված են Պրուսիայում։ Ամենից խիստ արգելված են, ինչպէս երևում է յիչեալ պաշտօնական տեղեկութիւններից, Բակունինի, Ստեպնեակի, Կրապօտկինի, Մարկսի, Լասալի, Մօստի, Բեբելի, Կլաչելի և Բեվլլսօնի հեղինակութիւնները։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՕԴԵՍՍԱ, 12 Նոյեմբերի։ Օդեսսա եկած «Забiяка» նաւով այստեղ հասան՝ Բուրգասի ռուսաց հիւպատոս Նմելիանօվ իր ընտանիքի հետ, կապիտան Նաբօկօվ, պօդպօրուչիկ Զալեվսկի և եօթն յանցաւոր ճանաչված բօլգարներ։

ԺՈՒՐԺԵՎՕ, 12 Նոյեմբերի։ Պօլսի անգլիական դիպլօմատիան, իբրև ընդդիմադրութիւն Ռուսաստանի կողմից Թիւրքիային առաջարկած թեկնածուին, կը պաշտպանի այն միտքը, որ Բօլգարիան, չարունակելով մնալ աւատական երկիր Թիւրքիայի գերիշխանութեան տակ, Սուլթանը կը կրի պաշտօնապէս Բօլգարիայի իշխանի տիտղոսը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 Նոյեմբերի։ «Journal de St. Pétersbourg» հաղորդում է, որ Բօլգարիայում ապրող ռուսահպատակները դրվեցան Գերմանիայի հովանաւորութեան ներքոյ, իսկ Արևելեան-Րումելիայում, որտեղ չը կան գերմանական հիւպատոսներ, Ֆրանսիայի հովանաւորութեան ներքոյ։

ԲԵՌԼԻՆ, 13 Նոյեմբերի։ Այսօր, գերմանական պարլամենտի բացման ժամանակ կարդացված գահական ճառը, զօրքի մասին ներկայացրած օրինագիծը պատճառաբանում է նրանով, որ հարևան երկիրների զօրքերը չատացվում են, և յայտնում է, որ Գերմանիան ոչ միայն խաղաղութիւն է ցանկանում, այլ և օգտվում է իր ազդեցութիւնից՝ ընդհանուր խաղաղութիւնը պահպանելու համար։ Վիլհելմ կայսրի գահական ճառը այստեղ մեկնում են ամենախաղաղասիրական մտքով, մանաւանդ այն պատճառով որ ճառի մէջ մատնացոյց է արած համակրական կերպով կայսերական պալատների հետ ունեցած բարեկամութեան վրա։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Նոյեմբերի 14-ին

Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ	$22^{27}/_{32}$	պէնս.
— — Համբուրգի վրա —	194	պֆ.
— — Փարիզի վրա —	$240^{3}/_{4}$	սան.
Ոսկի — արժէ — —	8 › 63	կ.
Մաքսային կուպօններ — . .	167 ›	— ›
Արծաթ — — — . . .	1 ›	35 ›
Բօրսային դիսկօնտներ — . .	5 և 6	% ›
Պետակ. բանկ. 5% տոմս 1-ին չրջանի	100 ›	62 ›
— — — — 2-րդ —	99 ›	75 ›
— — — — 3-րդ —	99 ›	50 ›
— — — — 4-րդ —	99 ›	— ›
— — — — 5-րդ —	99 ›	— ›
Արևելեան 5% փոխառութ. 1-ին չրջ.	98 ›	87 ›
— — 2-րդ —	98 ›	87 ›
— — 3-րդ —	98 ›	87 ›
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	239 ›	— ›
— երկրորդ —	220 ›	50 ›
$5^{1}/_{2}$% րէնտա	104 ›	— ›
Ոսկեայ րէնտա	187 ›	25 ›
Նոր կօնսօլիդած փոխառութիւն . .	158 ›	50 ›
5% գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդ. ընկ.	163 ›	50 ›
$5^{1}/_{2}$% գրաւական թղթեր Խերսօնի կալուած. բանկի.	95 ›	12 ›
6% գրաւակ. թղ. Խարկօվի կալ. բան.	101 ›	50 ›
— — Պօլտավայի— —	100 ›	50 ›
— — Պետ.Տօլսկ. — —	100 ›	50 ›
— — Կիևվի — —	100 ›	50 ›
— — Մօսկվայի — —	102 ›	— ›
— — Բեսարաբ. Տավր.—	100 ›	25 ›
— — Նիժ. Սամար. —	100 ›	25 ›
— — Վիլնայի —	100 ›	25 ›
— — Թիֆլիսի—27 և 43 տ.	97 ›	— ›
— — Քութայիսի-18 և 43 տ.	97 ›	— ›
Վօլժսկօ-Կամսկի բանկի ակցիաները	570 ›	— ›
Ռուսաց երկաթուղիների գլխաւ. ընկ.	263 ›	— ›
Րիբինսկ-Վօլօգօվի ընկ.	95 ›	75 ›
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ.	93 ›	— ›
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ .	94 ›	— ›
Օդէսայի — — .	92 ›	75 ›
Նոր երկաթուղային րէնտա . . .	— ›	— ›
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օբլ. .	86 ›	— ›
Պետական բանկի 6-դ հրատարակութեան տոմսերը	— ›	— ›
Գրաւ. թղ. Ազնւ. կալ. բանկի . .	98 ›	75 ›

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է։

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՕՆ

Երկուշաբթի, Նոյեմբերի 17-ին, Հայոց դրամատիկան Ակումբի խումբը, կը ներկայացնէ „ՕՏԵԼԼՕ“, ողբերգութիւն հինգ գործողութիւններով, Հեղին. Վ. Շեկսպիրի թարգմ. Ս. Սուլխանեանի։ Դեզդեմօնայի դերը կը կատարէ տ. Գոհարիկ, Օտելօ—պ. Ադամեան, Եագօ—պ. Կիւրեղեան.

Սկիզբն է 8 ժամին։

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

(N. PAQUET ET COM.)

Կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ.

Չորեքշաբթի, Նոյեմբերի 26-ին, ՄԵՆԳՐԷԼԻԱ (MINGRELIE) շոգենաւը, նաւապետ ԺԻԲՈՒԷՆ (GIBOIN) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզօն, Օրդու, Սամսօն, Կ. Պօլիս և Մարսէլ։ Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան գործակալներին. Բաթումում պ. Գարանիօնին և Թիֆլիսում պ. Րէնօին, Նախկին Արծրունի գալլերէում, № 103. 1—4

ԲԱՐՁՐ ՏԵՍԱԿԻ

ՊԱՐՖԻՒՄԸՐԻ

ԲՐՕԿԱՐ ԵՒ ԸՆԿ.

Ֆաբրիկայից

Որ արժանացրած է եղել բազմաթիւ մեդալների համաշխարհային ցուցահանդէսներում, կարելի է ստանալ բոլոր ամենալաւ մագազիններում

ՌՈՒՍԱՑ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ 12—12 (շ)

Ներսիսեան դպրանոցում աւարտած ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ցանկանում է ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐ ՈՒՆԵՆԱԼ։ Պայմանների մասին դիմել „Մշակի“ խմբագրատանը։ 5—5

ԿՕՖԷ ՄՕԿԿՕ

Ս. ՍԻՈՒ և ԸՆԿ.

(Ц. 4907) 35—50 (շ)

„ВѢНСКІЙ МАГАЗИНЪ“

(ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ)

Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա (Մդիվանիի տանը) որը այժմ դարձաւ սեփականութիւն

Վ. ԽՈՒԴԱՎԵՐԴԵԱՆԻ

յայտնում է որ ստացել է մեծ ընտրութեամբ

ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ

ՊԱՏՐԱՍՏ ԶԳԵՍՏՆԵՐ

Ներկայ ձմերային սեզօնի համար, որոնք կը վաճառվեն ԱՄԵՆԱԶԵՂՋՆՏՕՒ ԳՆԵՐՈՎ. 2—5

ԹՈՅԼՏՈՒԹԵԱՄԲ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Էլէկսիր-Melange. Մազերի արագ և առատ բուսացնելու համար և նրանց պահպանելու թափվելուց։ Գինը 2 ր. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգի հետ միասին, ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուով։

Բալզամ— Eugénie. դաժնեա և պսակի փունջի ծաղիկներից, երեսին, չլինքին և ձեռքերին քնքչութիւն և փափկութիւն, նոյնպէս և մարմարիօնի սպիտակութիւն տալու համար, չուչանի և վարդի անուչա հոտութեամբ, ն յ պէս կաչու անհարթութիւնը և բծերը ոչնչացնելու։ Գինը 1 ր. 75 կ. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգով ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուներով։

Կարմրադեղ—Eugénie. հեղուկ, թուչերին և ականջներին բնական վարդի գոյն տալու, որ չէ փոխվում էլէկտրական լուսաւորութեան ժամանակ և որ չէ սրբվում երեսի քրտինքից։ Առաջարկվում է մանաւանդ թատրօնների և պարահանդէսների համար։ Գինը 1 ր. 50 կ. սրուակի համար, գործածութեան հրահանգով ռուսերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն լեզուով։

Այդ բոլոր երեք կօսմէտիկական արդիւնքները բժչկական վարչութեան վկայութեամբ, չեն պարունակում իրանց մէջ որ և է վնասակար նիւթեր։ Բէրթա Րիս.

ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ ՊՕՄԱԴ

Իսկական «Pasta Eugénie», գերազանց միջոց կաչու ամեն տեսակ բծերի, և երեսի վրա պատահող ուրիչ անախորժ երևոյթների դէմ։ Տալիս է երեսի գոյնին երիտասարդական թարմութիւն և գեղեցկութիւն։ Գինը մի սրուակի համար 1 ր. 60 կ.

Քինին-գլիցերինեան պօմադ պերուական բալզամից, մազերը պնդացնելու, խտացնելու և մեծացնելու համար։ Գ. 2 ր. սրուակի համար։

Ձեռքերի պօմադ։ Գինը սրուակի համար 1 ր. 30 կ.։ Իւրաքանչիւր սրուակի վրա գտնվում է պաչտպանողական դրոշմ, մի «հրեչտակ» և հնարող ստորագրութիւն «Bertha Ries».

Իսկական «Poudre-Eugenie» սպիտակ և վարդագոյն փոշի. Գ. արկղիկի, վրձինով 1 ր. 50 կ. առանց վրձինի 1 ր. 20 կ.

Մազերի ներկը երեք գոյնի. սև, չագանակագոյն և բաց-չէկ. Գ. արկղիկի 3 ր. Ներկը «Րիս Գուտմանի» գործարանի։

Գլխաւոր պահեստ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գտնվում Վ. Գրիվնակի դեղատան ապրանքների մագազինում, «Լօնդօն» հիւրանոցի տակ, Զուբալօվի տանը։ 73—100

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ որ ունի Ներսիսեան դպրանոցի վկայագիր, ԿԱՄԵՆՈՒՄ է Թուաբանութեան, ընդհանուր Աշխարհագրութեան, Հայոց պատմութեան և Հայաստանի աշխարհագրութեան ԴԱՍԱՏՈՒԻ ՊԱՇՏՕՆ ՈՒՆԵՆԱԼ ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ։ Պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ „Մշակի“ խմբագրատանը։ 2—3

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով յայտնում է ընդհանուր գիտութեանը, որ Նոյեմբերի 23-ին, կիրակի օր, ներկայ 1886 թւի, Երևանեան Հրապարակի վրա գտնվող քաղաքային տան վերին յարկում, առաւօտեան 9 ժամին, կը կատարվեն երրորդ կարգի ՁԱՅՆԱՒՈՐՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, առաջիկայ 1887—1890 քառամեակի համար։ 1—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ 14 Ноября 1886 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовская у. д. каз.